

ініціативи «Європейське Відродження України»). Центр Дністрянського, Fama. agency. 2024. URL: <https://dc.org.ua/uploads/material/ai.pdf?f>.

33. Ухвала Касаційного господарського суду ВС у справі 925/200/22 від 8.02.2024. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984639>.

34. Окрема думка судді Верховного Суду Вронської Г.О. від 8.02.2024. у справі № 925/200/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074064>.

35. Європарламент ухвалив закон, який регулює роботу штучного інтелекту. 13.03.2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-shtuchnyu-intelekt-yevroparlament-zakon/32860293.html>.

Баулін Олег Вячеславович,

завідувач відділу наукової та нормативно-методичної діяльності Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЗА ВІДСУТНОСТІ ПІДОЗРЮВАНОГО АБО ОБВИНУВАЧЕНОГО (IN ABSENTIA): СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Юрій Іванович Азаров, світлій пам'яті якого присвячена конференція, аналізуючи зареєстрований в українському парламенті за № 4448а від 03.10.2014 законопроект про заочне кримінальне переслідування осіб, які переховуються від правосуддя за межами країни, через призму міжнародних стандартів і досвіду демократичних держав, в яких застосовується заочне (in absentia) кримінальне судочинство, зробив слушний висновок: «Не дивлячись на те, що заочне провадження вже тривалий час використовується світовою юридичною практикою, як один із процесуальних засобів досягнення компромісу з метою повноцінного захисту прав сторін у кримінальному процесі, з впровадженням вказаного інституту в правозастосовну практику України повинні бути розроблені дієві механізми контролю і стримування, які будуть попереджувати зловживання і порушення при прийнятті рішення про проведення заочних процедур і при їх реалізації» [1].

І слід відзначити, що Законом «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 07.10.2014 чинний КПК був доповнений гл. 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» та деякими іншими положеннями (ч. 2 ст. 7, п. 12 ч. 1 ст. 309, ч. 3, ч. 4

ст. 323, абз. 2 ч. 2 ст. 349, ч. 5 ст. 374 та ін.). Отже, був утворений правовий інститут спеціального кримінального провадження, метою якого стало забезпечення невідворотності покарання за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки, миру, безпеки людства та міжнародного порядку, за окремі злочини проти життя особи, власності, громадської безпеки, а також у сфері підприємницької, службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Запровадження цього інституту в процесуальному праві України дійсно створило можливості для притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили зазначені кримінальні правопорушення, але з метою ухилення від неї переходять від національних органів кримінальної юстиції на території держав, які видають лише злочинців, тобто засуджених осіб, стосовно яких набрав законної сили вирок суду, а з часом – і на окремих територіях нашої країни, на яких через тимчасову окупацію та проведення антитерористичної операції, бойових дій не функціонують органи державної влади України (Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переходять на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції» від 15.01.2015). Проте, не все на що вказав у цитованому висновку Ю. І. Азаров і М. П. Климчук як його співавтор [1] стало реалізованим. Це стосується саме дієвості механізмів «контролю і стримування, що будуть попереджувати зловживання і порушення при прийнятті рішення про проведення заочних процедур і при їх реалізації» [1].

І хоч, на наш погляд, правовий інститут спеціального кримінального провадження в нашій державі цілком відповідає міжнародним стандартам заочного кримінального судочинства і узгоджується з положеннями принципу верховенства права [2], він потребує подальшого удосконалення.

Так, незважаючи на те, що більшість українських науковців обґрунтовано вважають спеціальне (заочне, *in absentia*) кримінальне провадження, складовими якого є спеціальне досудове слідство і спеціальне судове провадження, особливою (винятковою, екстраординарною) формою (особливим порядком) кримінального судочинства, гл. 24¹ КПК, що за назвою присвячена особливостям спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень, містить положення, які не стільки регулюють порядок такого розслідування, скільки стосуються матеріально-процесуальних підстав і умов для його початку та їх документального оформлення й вручення процесуальних документів стороні захисту.

Нібито питань, пов'язаних із специфікою порядку проведення процесуальних дій (судових експертиз та інших слідчих (розшукових) дій) і застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження (тимчасового доступу до предметів і документів), а також здійсненням

доказування (з використанням предметів і документів як речових доказів та інших документів, що належать підозрюваному), зміною повідомлення про підозру тощо в умовах відсутності у цього провадження як самого підозрюваного, так і сформованої позиції сторони захисту, не є важливими. Розташована ця глава у розділі III «Досудове розслідування», а глав у розділах КПК, присвячених регулюванню спеціального провадження в судових стадіях взагалі немає, є лише окремі нормативні фрагменти у ст. 323, 349, 374 та деяких інших статтях, а також у п. 20¹ розділу XI «Перехідні положення» КПК, які по-різному тлумачаться юристами і неоднозначно застосовуються в слідчій та судовій практиці. До спеціального досудового розслідування прокурори вже ставляться як до альтернативи зупиненню кримінального провадження у випадку оголошення розшуку підозрюваного [3]. З'являються ситуації правової невизначеності [4, с. 277].

Найвища судова інстанція намагається сформувати єдині підходи до розуміння даних нормативних положень [5], тлумачити їх у своїх рішеннях, враховуючи позицію Європейського суду з прав людини [6], але цього важко досягти в умовах воєнного стану і частой зміни законодавцем цих положень. Для вирішення зазначених проблемних питань потрібно пригадати, що у КПК є розділ VI «Особливі порядки кримінального провадження». Саме у цьому розділі повинна з'явитися глава «Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia)», один параграф якої слід присвятити детальному врегулюванню підстав і порядку здійснення спеціального досудового розслідування, а другий - спеціальному судовому провадженню, в якому також врегулювати питання перегляду і особливостей виконання судових рішень, ухвалених під час спеціального судового провадження. У другому параграфі має знайти своє закріплення право засудженого за вироком, ухваленим внаслідок спеціального (in absentia) судового провадження, на повторний розгляд його справи в суді за його особистої участі, а також процедурні гарантії реалізації даного права.

Такий підхід здатний втілити правові ідеї Ю. І. Азарова про справедливе заочне кримінальне судочинство в житті та забезпечити відповідність спеціального (in absentia) кримінального провадження України положенням Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Список використаних джерел

1. Азаров Ю.І., Климчук М.П. Чи доцільне запровадження процедури спеціального досудового провадження та спеціального судочинства в Україні. *Юридична наука*. 2014. № 12. С. 134–140.
2. Баулін О. Спеціальне кримінальне провадження у контексті верховенства права. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3 (15). С. 1–7. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/3-2017/ baulin.pdf>.

3. Ханін С. Законодавча невизначеність у здійсненні спеціального досудового розслідування. *Юридична газета*. 2024, 30 квітня. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/zakonodavcha-nevznachenist-u-zdiysnenni-specialnogo-dosudovogo-rozsliduvannya-sdr.html>.

4. Фільчаков О. Проблемні аспекти використання прокурором процесуальних повноважень під час спеціального досудового розслідування військових злочинів проти основ національної безпеки. *Законодавчі аспекти протидії особливо небезпечним злочинам в Україні*: Матеріали міжнар. наук.-практ. круглого столу. 14–15 березня 2024 р. Київ: Алерта, 2024. С. 275–279.

5. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо здійснення спеціальної процедури кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого (in absentia). Рішення, внесені до ЄДРСР з 2018 р. по серпень 2022 р / упоряд.: В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2022. 23 с.

6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28.02.2024 у справі № 415/2182/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117555176>.

Гаврилюк Людмила Володимирівна,
начальник відділу науково-дослідної
лабораторії проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності
Міністерства Державного науково-
дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук, старший
дослідник;

Багаденко Ірина Петрівна,
начальник відділу науково-дослідної
лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту
МВС України, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ – ПОТЕРПІЛИХ ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Категорично неприйнятним є те, що до категорії осіб, які щодня страждають від неспровокованої збройної агресії росії проти України є діти. Злочини проти дітей, на жаль є особливо небезпечними з точки зору тривалості негативних наслідків на психіку дитини і непередбачуваних аспектів впливу на подальшу їх долю. Коли дитина зазнає злочинних дій, правоохоронні органи, прокурори, судді, соціальні служби, медичні заклади та ін., зобов'язані сприяти дотриманню прав дитини та діяти в її інтересах. Проте, ці суб'єкти не